

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Entré för det entreprenöriella lärandet

- En idé- och ideologianalys på införandet av entreprenöriellt lärande som begrepp i skolan.

Petter Jonsson

KURS: LAU 690

HANDLEDARE: Staffan Stukát

EXAMINATOR: Anita Franke

TERMIN: HT 11

RAPPORTNUMMER: HT11-2910-407

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Entré för det entreprenöriella lärandet -En idé och ideologianalys av införandet av entreprenöriellt lärande som begrepp i skolan.

Författare: Petter Jonsson

Termin och år: HT 2011

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Staffan Stukát

Examinator: Anita Franke

Rapportnummer: HT11-2910-407

Nyckelord: Entreprenöriellt lärande, Kunskapssyn, Fostringssyn, idé och ideologianalys

Sammanfattning:

2011 var året för nya läroplaner i den svenska skolan. I och med lanserandet av de nya läroplanerna Lgr 11 och Gy 11 införs entreprenöriellt lärande på allvar som begrepp i den svenska skolan. All undervisning i den obligatoriska samt frivilliga skolformen ska enligt Skolverkets uppmaningar genomsyras av ett entreprenöriellt förhållningssätt. En annan beskrivning är att detta lärande ska löpa som en röd tråd genom hela det svenska utbildningssystemet. Vad detta begrepp egentligen innebär har visats sig uppfattas på olika sätt av olika lärare, rektorer och skolor. Syftet med uppsatsen är att bringa klarhet i denna begreppsförvirring som på många håll har uppstått. Detta görs genom att kartlägga motiven bakom införandet av entreprenöriellt lärande i skolan. Metoden är en idé och ideologianalys av underlagen till de nya läroplanerna. Dessa är betänkandena *Framtidsvägen* för den nya läroplanen för gymnasiet och *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan* för den nya läroplanen i grundskolan. Utöver dessa två betänkanden ingår även Europeiska Kommissionens text *Education for entrepreneurship* i vilken ett införande av entreprenörskap i utbildningssystemet rekommenderas till alla av den europeiska unionens medlemsländer. I idé och ideologianalysen används idealtyper som analysverktyg vilket underlättar analysarbetet med att kartlägga motiven bakom detta införande. Resultatet av undersökningen visar att det är främst arbetsmarknadsmotiv som ligger bakom införandet av entreprenöriellt lärande. Att skapa kompetent arbetskraft, entreprenörer och personer med utbildning som efterfrågas inom näringslivet har varit främsta anledningar till detta införande i de analyserade texterna som fungerat som beslutsunderlag. Andra tänkbara motiv har framställts som underordnade och inte givits en betydande roll bakom införandet.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte och Frågeställningar.....	5
1.3 Disposition.....	6
1.4 Begreppsförklaringar.....	6
2. Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning	8
2.1 Demokratikonceptioner.....	10
2.2 Kunskapskonceptioner.....	11
2.3 Sammanfattning av konceptioner.....	12
3. Metod	13
3.1 Metodproblem.....	14
3.2 Idealtyper.....	15
4. Textmaterial	17
4.1 Motivering av textmaterial.....	17
5. Resultat	19
6. Analys	23
6.1 Sammanfattande resultatanalys.....	24
7. Diskussion	25
Slutord	25
Referenser	26

1. Inledning

Det är nya läroplanstider. De gamla läroplanerna lpo 94 och lpf 94 har tjänat ut sina roller och skall läggas till handlingarna. I samband med avvecklingen av dessa läroplaner och införandet av de nya läroplanerna under hösten 2011 har nya begrepp tillkommit. Ett begrepp som aktualiserats i och med de nya läroplanerna är Entreprenöriellt lärande. År 2009 meddelade regeringen sin ambition att entreprenörskap ska få en central roll i den svenska skolan. Här fastslås att undervisningen i grundskolan såväl som gymnasieskolan ska genomsyras av entreprenörskap vilket ska löpa som en röd tråd genom hela utbildningssystemet (Regeringskansliets skrift Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet sid 12) och ett närmare samarbete med arbetslivet ska utvecklas. Att man med denna röda tråd ska närma sig näringslivet är inte bara ett svenskt ställningstagande. Entreprenörskap är en av Europeiska unionens så kallade Nyckelkompetenser för livslångt lärande (Europaparlamentet och Rådets rekommendation 2006) och uttrycks vara en kompetens eller egenskap som är högt värderad på arbetsmarknaden. Initiativ och företagarganda, som det kallas i rekommendationsskriften till EU:s medlemsländer rörande utbildningsfrågor, är ytterst viktiga förmågor på den gemensamma europeiska arbetsmarknaden.

Tillbaka till Sverige där nya läroplaner alltså har sjösatts. De nya läroplanerna och kursplanerna för grundskolan, Lgr 11, betonar vikten av att utveckla förmågor som är grundläggande för entreprenörskap. Detta entreprenöriella förhållningssätt ska uppmuntra elever till kreativitet, nyfikenhet och ett förändrat tankesätt. Man ska tänka mer entreprenöriellt än tidigare. Dessutom ska skolarbetet efterlikna en arbetslivssituation och blir på så sätt mer motiverande för eleverna menar man från skolverket. (Skolverket 2010). I Gy 11, gymnasieskolans läroplan, lyfts entreprenörskap fram som en uppgift för hela gymnasieskolan. Här är Entreprenörskap även ett nytt ämne, på vissa program ett obligatoriskt ämne där företagande är en stor del av kursen (Skolverket 2010).

Vad innebär dessa förändringar för skolan? Hur ska lärare förhålla sig till denna nya undervisningsstrategi? Kommer lärare att vara tvungna att revidera sin undervisning helt och hållet för att leva upp till kraven på en entreprenöriell skola? Utifrån mina VFU¹ erfarenheter har intresset för frågor som dessa väckts. Ute på praktikplatser har jag liksom många andra studiekamrater upplevt att lärare varit engagerade i frågan om entreprenöriellt lärande och vad det innebär. Min och många andras uppfattning är att lärare har uppfattat detta begrepp på skilda sätt. Entreprenöriellt lärande har för många upplevts godtyckligt och svårt att förhålla sig till (Holmgren & Berglund sid 45). En koppling till näringslivet har för många legat nära till hands och har kritiserats av vissa. Andra har varit positiva och ser fördelar med begreppet och menar att elever kommer ta mer ansvar över sin utbildning och lär sig att vara kreativa och handlingskraftiga med hjälp av det entreprenöriella lärandet. Det förefaller alltså vara en del kvar att reda ut. Exempelvis följande citat från Skolverket: ”Otydligheten kring vad entreprenörskap i skolan egentligen är erbjuder möjlighet att inkludera närmast allt eller intet.” (Skolverket 2010 sid 37). Efter att ha läst citatet flera gånger är jag fortfarande konfunderad. Vad menas med att det går att inkludera allt eller intet? Citatet fungerar snarare som en förklaring till varför projekt och undervisning med ett entreprenöriellt förhållningssätt

¹ VFU är en förkortning för verksamhetsförlagd utbildning på lärarprogrammet. Det vill säga lärarstudenters praktik förlagd på en skola.

skiljer sig så mycket åt, än som en kritik mot ett sådant konstaterande. Dock anser jag att just en kritisk ståndpunkt till detta konstaterande är naturlig att inta. En inkludering av ”allt eller intet” borde ge begreppet minst sagt en enorm vidd och det är förståeligt att vitt skilda tolkningar görs. Denna tolkningsöppenhet borde kunna leda till att undervisningen utformas på helt olika vis vilket jag tror kan leda till än större spridning av kunskaps och bildningsnivåerna på skolor runt om i landet. Inte bara kunskapsnivåerna utan också vilken sorts kunskap som förmedlas borde skiljas åt om begreppet tolkas olika. Vad är det egentligen för kunskapssyn som vill förmedlas? Och vad kan ett närmande till näringslivet som från olika håll hävdas vara en följd av begreppets införande få för konsekvenser? Håller skolans roll på att förändras?

1.1 Problemformulering

Begreppet entreprenöriellt lärande tolkas av lärare på olika vis. Men vad är det egentligen som vill förmedlas av Skolverket? Det torde vara av intresse för alla lärare som uppfattar begreppet som godtyckligt att bringa klarhet i vad som egentligen menas med det. Därför är det relevant att kategorisera vilka eller vilken fostrings och kunskapssyn som motiven bakom införandet hör hemma i. Fostring och kunskapssyn syftar till skolans så kallade dubbla uppdrag. Med detta menas att skolan skall bidra till elevernas kunskapsutveckling såväl som utveckling av vissa demokratiska värderingar och normer. Att göra denna kategorisering löser inte alla problem med begreppsförvirring och vitt skilda tolkningar men bringar åtminstone klarhet i bakgrunden till införandet av detta förhållningssätt.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att klargöra på vilka grunder entreprenöriellt lärande har införts som ett centralt begrepp i skolverksamheten. Jag vill kartlägga vilka motiven är bakom detta införande. Ett ytterligare syfte är att i någon mån diskutera konsekvenserna av motiven som förhoppningsvis hittas i undersökningen. Följande frågeställningar kommer att hjälpa mig att klargöra detta.

Frågeställningar

Vilken eller vilka kunskapssyner som ligger till grund för införandet av detta begrepp?

Vilken fostringssyn, syn på skolan som förmedlare av värderingar, vilar införandet på?

Vad kan införandet av entreprenöriellt lärande få för konsekvenser för skolans dubbla fostrings- och kunskapsuppdrag?

1.3 Disposition

I detta inledande kapitel har ämnesbakgrund och problemställning formulerats inklusive en precisering av uppsatsens syfte och frågeställningar. Kapitlet avslutas med att begreppsförklaringar presenteras. I det andra kapitlet introduceras undersökningens teoretiska utgångspunkter följt av ett tredje kapitlet vilket behandlar metodologiska frågor. Vidare genomförs en presentation och motivering av undersökningens textmaterial, kapitel 4, innan resultaten redovisas och analyseras i kapitel 5 och 6. Avslutningsvis diskuteras arbetet och resultaten i ett diskussionskapitel, 7.

1.4 Begreppsförklaringar

I detta avsnitt kommer några för undersökningen relevanta begrepp att förklaras. Entreprenöriellt lärande är det centrala men även andra nyckelbegrepp kommer att ges klarhet.

Entreprenör

Termen entreprenör brukar härledas från franskans entrepreneur och avser i en definition från så tidigt som 1400-talet en driftig, handlingskraftig och effektiv person, en som får någonting gjort (Leffler 2006 sid 44). Under senare sekel tillskrevs ordet entreprenör en ekonomisk betydelse med risktagande och innovativ som adjektiv tätt kopplade till begreppet. Nationalekonomen Schumpeter² definierade under förra seklet en entreprenör vara en som genom innovationer bryter samhällsmönster. Denna definition har fungerat som utgångspunkt för forskning på området, inom exempelvis psykologi, socialantropologi, sociologi, och varit bakomliggande för den entreprenörsdefinition som Skolverket använt sig av (Leffler 2006).

Konception

Ett ord som många kanske associerar till dess biologiska innebörd vilken är befruktning. Här ges konception istället betydelsen av en idé, uppfattning eller ett övergripande synsätt. En kunskapskonception är således en idé, uppfattning eller ett synsätt om vad begreppet kunskap ska inbegripa.

Entreprenöriellt lärande

Entreprenöriellt lärande är sprunget ur entreprenörsbegreppet och har ofta haft just innovation som ledord. Enligt Skolverkets definition är entreprenöriellt lärande ett ”förhållningssätt som främjar elevers självförtroende, nyfikenhet, samarbetsförmåga och ansvarstagande” (Skolverket 2010, *Entreprenörskap i Skolan*, sid. 3). Utöver dessa egenskaper formuleras kunskaper om projektledning, företagsekonomi och marknadsföring som lika viktiga delar av det entreprenöriella lärandet (Skolverket 2010, *Entreprenörskap i Skolan*). En slags

² Josef A. Schumpeter (1883-1950) var en österrikisk nationalekonom som i sina teorier om ekonomisk utveckling menade att entreprenören och entreprenörsanda spelade en ytterst väsentlig roll under den industriella revolutionen.

entreprenöriell utgångspunkt tycks vara andemeningen. Nutek³, presenterade år 2000 i det nationella handlingsprogrammet för framtida företagsamhet följande definition som liknar Skolverkets. ”Entreprenörskap ska inte betraktas som ett enskilt ämne utan istället som ett förhållningssätt till lärande. Annorlunda uttryckt kan sägas att entreprenörskap i skolan kännetecknas av alla arbetsformer som stimulerar elevens självförtroende, självkännetecken, kreativitet, handlingskraft, samarbets- och kommunikationsförmåga” (Nutek 2000, *För framtida företagsamhet* sid 46f).

Det framgår att all skolverksamhet ska präglas av entreprenörskap och kunskap och idéer ska omvandlas till aktivitet eller projekt i större utsträckning än tidigare. Peterson och Westlund (2007), uppdragsforskare åt det statliga Tillväxtverket, menar att entreprenöriellt lärande leder till att elever blir mer delaktiga och har mer inflytande över undervisningen. Elevers motivation och engagemang har visat sig öka med detta arbetssätt (Peterson & Westlund 2007). Detta ska vara orsaker till att entreprenörskap införs i skolans alla åldrar, obligatoriska som frivilliga. Men en vidare problematisering av begreppet görs senare. Här konstateras endast att det rör sig om ett förhållningssätt som ska genomföra all skolverksamhet i och med införandet av de nya läroplanerna.

Fostringsyn och kunskapssyn

Med fostringsyn menas i denna undersökning vad man anser att skolan har för funktion i fråga om att fostra ungdomar och elever. Det skulle kunna vara att skolan anses vara en auktoritet över utbildningen med ett särskilt ansvar över att medborgarna utvecklar demokratiska kompetenser. Med demokratisk kompetens menas exempelvis elevers deltagande och engagemang i skolan, elevers kunskaper om politik och demokrati samt attityder till demokratiska värden. Begreppet kunskapssyn innefattas framförallt av en uppfattning om vad som är värt att veta och kunna, samt även hur undervisningen ska organiseras och förmedlas. (Definition av begreppet kunskapssyn från Svingby 1987).

³ Nutek var en statlig myndighet vars verksamhet togs över av Tillväxtverket 2009. Tillväxtverket är den myndighet som syftar till att underlätta för företag att etablera sig samt arbetar med regionalt tillväxtarbete.

2. Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning

I följande kapitel kommer forskning på området entreprenörskap i skolan och entreprenöriellt lärande att presenteras. I lärarhandboken om Entreprenöriellt lärande "Så tänds eldsjälar, en introduktion till entreprenöriellt lärande" (Peterson & Westlund 2007) ges Entreprenöriellt lärande en definition som känns igen från Nutek (2000) (se kapitel 1.4). Entreprenöriellt lärande är "den pedagogiska form som är en träning för entreprenörskap, dvs. att stimulera attityder, förmågor och förhållningssätt som ökar entreprenörsandan" (Peterson & Westlund sid 27). Att utveckla attityder, förmågor och förhållningssätt som ökar entreprenörsandan bidrar till att elever utvecklar särskilda kompetenser vilka i denna lärarhandbok kategoriseras in i olika områden. Personligt ledarskap, förändringskompetens och något som kallas "Ta sig församhet" är områden som olika kompetenser som entreprenöriella lärandeprocesser kategoriseras in i. Personligt ledarskap handlar om att utveckla självkänsla och ansvarstagande. Med förändringskompetens menas att utveckla sina kommunikationsförmågor och lösningsorienterade tänkande, dvs att självständigt lära sig att nå lösningar. "Ta sig församhet" är ett begrepp som syftar till att stimulera elever att ta för sig. Att lära sig utveckla idéer, vara handlingskraftiga och kunna arbeta i diverse projekt (Peterson & Westlund sid 49-60).

Trots att de övergripande definitionerna av begreppet många gånger överensstämmer med varandra visar exempelvis Holmgren & Berglund (2007) samt Johansson (2010) att lärare ofta uppfattar denna pedagogiska form som godtycklig och svår att förhålla sig till. En slags begreppsförvirring har infunnit sig i lärarkåren (Holmgren & Berglund sid 45). Många har kopplat begreppet till näringslivet och ofta varit kritiskt inställda på grund av detta. En slags rädsla och motvilja att näringsliv och privata företag ska få stort inflytande över skolan har uttryckts. Andra har i sin tolkning inte gjort denna koppling eller sett den som ett problem. Istället har begreppet setts som ett öppet pedagogiskt förhållningssätt, med stort handlingsutrymme för lärare och lärarlag att uppmuntra eleverna till att vara kreativa och tänka fritt. (Johansson sid 33f).

Liedman (2011) är en av kritikerna och ser problem med begreppet entreprenörskap i skolan. Införandet anses ge möjlighet att snabbt utbilda entreprenörer men på bekostnad av elevers bildning. Utbildningens människodanande funktion. Han menar vidare att bildningsidealet har försvunnit till förmån för en lönsamhetstänkande skola. Med bildning menas att kunskaper och värderingar som förmedlas inte är enbart kopplade till duglighet i ett framtida jobb utan för individens utveckling på ett mer allmänt plan (se kapitel 2.1 – 2.3).

Johannisson (2009) anser däremot att en sådan tolkning är felaktig och att likställandet mellan entreprenörskapet i skolan och kapitalism är inkorrekt. Denna tolkning anses snedvriden och resulterar i att många blir negativt inställda till entreprenörskap i skolan. Det uppfattas som en högerpolitisk idé vilken många lärare aldrig skulle kunna skriva under på. En mer rättvis jämförelse är istället om entreprenörskap kopplas till något Johannisson (2009) kallar för "vardaglig" företagsamhet. Den vardagliga företagsamheten syftar till att värna elevers naturliga entreprenörskap, det vill säga elevernas intressen, idéer och engagemang vilka i sig är egenskaper som är en resurs i lärandet (Johannisson 2009). Projektorienterade och ämnesöverskridande arbeten, samarbete med närsamhället och dess näringar menas ge möjligheter att utveckla intressen och öka motivationsnivån hos eleverna (Peterson & Westlund sid 67-83). Det blir mer på riktigt så.

Pedagogikforskaren Håkan Karlsson (2009) menar till skillnad från kritiker som Liedman (2011) att entreprenörskapet i skolan inte ska ses som något uteslutande näringslivsanknutet. Begreppet beskrivs sakna en enhetlig och tydlig definition (Karlsson sid 83) men precis som Johannison (2009) menar han att denna tolkning av begreppet är alldeles för snäv. Med sina definitioner av vad entreprenöriellt lärande bör innebära formuleras ”i”, ”om” samt ”för” entreprenörskap som tre inriktningar. Undervisning ”i” och ”om” entreprenörskap ses som utbildning i dels praktiska och teoretiska studier av entreprenörskap som fenomen samt skapa praktisk och applicerbar kunskap om företagande. Undervisning ”för” entreprenörskap ses som frikopplat från den ekonomiska och näringslivssammanskopplade undervisningen. ”För” entreprenörskap ses som ett alternativ till ”traditionell” undervisning och uppmanar till en mer deliberativ klassrumsmiljö där lärandet ses som en process där sociala sammanhang och någon form av projekt eller aktivitet blir viktiga inslag i undervisningen (Karlsson sid 87).

I sin doktorsavhandling i pedagogiskt arbete delar Eva Leffler (2006) Håkan Karlssons (2009) uppfattning att begreppet entreprenörskap saknar en enhetlig definition i skolan (Leffler sid 18). Begreppet har givits olika innebörd beroende på vilken utgångspunkt som intagits. Tidigare fanns främst en ekonomisk samt beteendevetenskaplig diskurs med skilda utgångspunkter och som definierade begreppet olika. Men dessa diskurser har närmast sig varandra och gått ifrån ett individuellt perspektiv till att fokusera på entreprenöriella processer vilket har skapat utrymme för pedagogisk forskning om entreprenörskap (Leffler sid 85 ff) I samma avhandling visar Leffler hur man i många länder har skilt den undervisning som enligt Karlssons definitioner kallas ”i” och ”om” från undervisningen ”för” entreprenörskap. Undervisning som fokuserar på småföretagsamhet och företagande har skilts från undervisning som utvecklar företagsamt beteende. Olika begrepp har således används för att beskriva olika sorts undervisning (Leffler sid 80). I Sverige går alla dessa sorters undervisnings och förhållningssätt under begreppet ”entreprenöriellt lärande” vilket alltså är fallet i många andra länder (Leffler sid 81) och som kan ha vidgat tolkningsutrymmet i den svenska kontexten.

Denna uppdelning mellan uppfattningar om entreprenörskap i skolan kan sammanfattas med att det å ena sidan handlar om att vara *företagande*, å andra sidan att vara *företagsam*. Med företagande menas att lära sig starta, eller vara involverad i företags och näringslivet. Med företagsamhet menas att utveckla kompetenser som kreativitet, innovationsriktighet och ansvarstagande i mer generella termer. Dessa uppfattningar har i forskningen ställts i polemik mot varandra eller sett som kombinerade företeelser som i skolan fyller viktiga funktioner var för sig. Då dessa uppfattningar går under samma begrepp, entreprenöriellt lärande, har alltså en begreppsförvirring uppstått hos många lärare och kritik har framförts mot begreppets koppling till näringslivet vilket anses av kritiker får makt över vad som förmedlas i skolan. Detta trots att man från Skolverket hävdar att det inte finns några motsättningar i detta begrepp. Begreppet innehåller mycket men inget som utesluter något annat. Införandet kommer att vara eleverna till gagn i framtiden, oavsett om det är en yrkes eller studiebetonad sådan de går till mötes.

Med det entreprenöriella lärandet och olika uppfattningar om begreppet som bakgrund kommer teorier om skolans uppdrag och funktion införas i diskussionen härnäst.

2.1 Demokratikonceptioner

Olika teoretiska konceptioner, synsätt, som handlar om synen på skolans roll som förmedlare av värderingar, fostringssyn, samt syn på kunskap kommer i nästkommande avsnitt att presenteras. Teorierna kommer fungera som utgångspunkter för det fortsatta arbetet och ligga till grund för den kommande analysen. För undersökningen, som syftar till att bringa klarhet i bakgrunden till införandet av entreprenörskap som begrepp i skolan, fyller konceptionerna en viktig funktion för klargörandet. De hjälper oss att se vilka sätt att se på kunskap och fostring av elever som funnits genom historien och fram till idag och kommer att ligga till grund för hur analysen av motiven bakom införandet av entreprenöriellt lärande genomförs.

Den amerikanska statsvetaren och demokratiteoretikern Amy Gutmann (1987) tar upp fyra konceptioner eller synsätt vilka bland annat handlar om i vilken utsträckning skolan ansvarar för att förmedla demokratiska värderingar. Dessa konceptioner som Gutmann presenterar kommer att hjälpa mig att hitta verktyg att kartlägga motiven bakom entreprenöriellt lärande (mer om detta i metodkapitel 3).

Utifrån synsättet i *the family state* ges staten en exklusiv rätt över utövandet och kontrollen av utformningen och innehållet i utbildningssystemet. Staten ska alltså vara ansvarig för den framväxande generationens fostran och utbildning. Denna teori kan härröras tillbaka till den grekiska filosofen Platon⁴. Staten ska enligt hans mening lära barn och ungdomar om det ”goda” i samhället vilket i ett rättvist samhälle är detsamma som vad som är bra för individen. Man kan förklara det ”goda” i Platons samhälle dels med att var och en har funnit sin plats i samhällshierarkin och är tillräckligt utbildade att utföra sitt samhällsnyttiga jobb, dels med att var och en känner till demokratins grundvalar och vikten att bevara dessa. Genom undervisning om samhället och dess historia förmedlas dessa demokratiska värderingar vilka lägger stor vikt vid lojalitet mot staten och samhället. Skolgången ska fostra medborgare att vara just lojala vilket främjar en stabil demokrati (Gutmann sid 321ff).

I *the state of families* är det föräldrarna och inte staten som har rätten att utbilda sina barn. Här utgår man istället från att det är föräldrarna som är bäst lämpade att förmedla kunskap och värderingar till sina barn och inte en stat. Själva syftet med staten skiljer sig från Platons familjestat. Det handlar om att maximera individens frihet snarare än att skapa en stat där alla uppfostras till demokratiska medborgare som känner och accepterar sin plats. John Locke och Milton Friedman brukar tillskrivas dessa argument för att överlämna utbildningsrätten till föräldrarna. Ytterligare ett argument för detta synsätt, som brukar tillskrivas 1200 tals filosofen Thomas de Aquino, är att föräldrar innehar en slags naturlig rättighet att utbilda sina egna barn (Gutmann sid 324ff).

The state of individuals tar också avstånd från den statsberoende utbildningsapparaten i *the family state* och menar att den auktoritet som ansvarar för utbildningen ska maximera antalet möjliga val individen har i framtiden. Dessutom ska denna auktoritet vara neutral i fråga om vad som är det ”goda” för varje enskild individ. En stat ska inte indoktrinera individer och bestämma för dem vilka värderingar som är de rätta.

⁴ Platons (427 f.v.t- 347 f.v.t) Staten är en av hans mest kända skrifter och är det verk som Gutmann (1987) refererar till när hon refererar till Platon.

Gutmann presenterar ett fjärde synsätt vilket kallas för *the democratic state of education* och är en slags blandvariant. Samhällets kollektiva värderingar ska parallellt med att föräldrars frihet att få överföra sina värderingar till sina barn samtidigt som det skapas förutsättningar för barnets egna intressen att tillgodose.

I Carr och Hartnett (1996) presenteras två olika utbildningsmål beroende på demokratisk utgångspunkt. Utifrån deras *Classical democracy* är syftet med utbildningen att uppfostra individer till samhällsmedborgare som ärver demokratiska värden och attityder som hjälper dem att engagera sig i det demokratiska samhällslivet. Att lära sig kritiskt tänkande och vara ifrågasättande av sociala strukturer är viktigt att utbildningen syftar till (Carr & Hartnett sid 43f). Den andra utgångspunkten, *Contemporary democracy*, samtida demokrati, syftar till att fostra den framväxande generationen till medvetna konsumenter och självständiga, kreativa producenter i en marknadsekonomisk kontext snarare än till demokratiskt aktiva medborgare (Carr & Hartnett sid 44f).

2.2 Kunskapskonceptioner

Det har definierats en rad olika synsätt angående kunskapsbegreppet de senaste decennierna. Både nationellt och internationellt har utbildningssystemens sätt att se på kunskap kartlagts. Englund (1993) har kartlagt två inriktningar eller konceptioner gällande kunskapssynen inom svensk utbildningspolitik, det vill säga vilken typ av kunskap som utbildningen har syftat till att förmedla. Den första av dessa inriktningar kallas för en *vetenskapligt rationell* konception följt av konception beskriven som en *demokratisk konception*. Dessa två konceptioner har karaktäriserat kunskapssynen i det svenska utbildningssystemet under efterkrigstiden men med skilda syften vilka nedan kommer presenteras.

Den *vetenskapligt rationella* synen på utbildning har som huvudmålsättning att skapa kompetent arbetskraft. Denna arbetskraft kommer in i arbetslivet och fördelas efter sina olika kompetenser till olika arbetsområden för att skapa största möjliga ekonomiska tillväxt. Marknaden styr vilken typ av arbetskraft som efterfrågas och utbildningsväsendet bör anpassa sig därefter enligt denna syn på utbildningen.

Den s.k. *demokratiska* konceptionen skiljer sig på en rad punkter från den vetenskapligt rationella. Huvudmålet är här inte i första hand att producera fram arbetskraft med kompetenser efterfrågade på arbetsmarknaden utan att förbereda elever för deltagande i det demokratiska samhället. Ekonomisk tillväxt är underordnad kunskap om det demokratiska samhällslivet och dess struktur.

Dessa två konceptioner hör till stor del samman med Carrs och Hartnetts (1996) definitioner *vocational education* (yrkesutbildning) och *general education* (allmänutbildning) som är utformade ur en internationell kontext. I konceptionen *yrkesutbildning* är kopplingen mellan kunskaperna som ska förvärfvas under utbildningen och arbetsmarknadens efterfrågan på kunskaper starkt sammankopplad.

För konceptionen *allmänutbildningen* finns inte samma relation mellan kunskap och arbetsmarknad. Här kopplas demokratiska kunskaper som att kunna vara kritisk, allmänbildad och socialt intelligent samman med utbildningens utformning.

Wahlström (2008) har gjort en kunskapssynsdefinition av dessa utbildningskonceptioner och definierar tre kunskapssyner kopplade till dessa utbildningsfilosofier. Den första kallas den resultatorienterade kunskapssynen vilken beskriver skolsystemet som ett marknadsinfluerat mål och resultatstyrd verksamhet vilken kännetecknas av konkurrens, effektivisering och måluppfyllelse. Den essentialistiska kunskapssynen anknyter till de olika ämnenas bakomliggande discipliner. Det som är gemensamt för de båda är att de betonar en objektiv, ”faktafierad”, kunskap med prov och bedömning från tidiga åldrar som exempel på inslag hämtade ur dessa två kunskapssyner. Dessa två synsätt skiljer sig från den meningsskapande kunskapssynen. Här menar man att kommunikationen mellan elever och lärare i klassrummet är viktig för förvärvandet av nya kunskaper. Kunskaper förvärvas genom denna kommunikation. I en deliberativ anda sätts ämnesinnehåll in i en kontext som eleverna kan relatera till. Här blir inte summativa prov med en instuderad faktamängd som ska kontrolleras det väsentliga utan istället hur varje elev skapar mening till den kunskap som behandlas i den kommunikativa klassrumsmiljön (Wahlström 2008).

2.3 Sammanfattning av konceptioner

Sammanfattningsvis kan sägas att de behandlade konceptionerna har många likheter och skillnader. Om vi börjar med att jämföra fostringssyner kan sägas att likheter finns mellan Carr och Hartnetts (1996) *classical democracy* och Gutmanns (1987) *family state*.

Demokratiska värden sätts som viktiga mål att skolan förmedlar. Både samhället och individen kommer att tjäna på att skolans elever uppfostras till samhällsmedvetna medborgare. Gutmanns *The state of individuals* samt *state of individuals* och Carr och Hartnetts *contemporary democracy* liknar varandra i frågan om skolans förmedling av demokratiska värden. Det är inte skolans primära uppgift att förmedla sådana värderingar. Sedan skiljs dessa konceptioner åt angående vem, vilka eller ens någon som bör stå för denna fostran. Men de överensstämmer på så vis att de inte anser skolan vara av vikt för en demokratisk fostran.

Gällande Englands, Wahlströms samt Carr och Hartnetts kunskapssyner framkommer en tydlig koppling mellan konceptionerna *vetenskapligt rationell* och *yrkesutbildningen* samt de *essentialistiska* och *resultatorienterade* konceptionerna. Arbetskraft med kunskap anpassad för arbetsmarknadens behov står i fokus i dessa medan de *demokratiska* och *allmänna* konceptionerna intar en annan position. Här är det kunskap om samhällslivet och annan kunskap som inte direkt står i relation till ett specifikt yrke som vill förmedlas i första hand. De två kan i viss mån kopplas till Wahlströms (2008) meningsskapande kunskapssyn där kunskap har en större, eller annan mening än att skapa färdigheter inom ett givet område.

Slutligen, dessa konceptioner har möjliggjort en historisk genomgång över olika sätt att se på skolans funktion fram tills idag. Den främsta kopplingen mellan mitt problemområde och presentationen av konceptionerna är att de, konceptionerna, kommer ligga till grund för utformandet av analysverktyg som presenteras i nästkommande kapitel.

3. Metod

Metoden som kommer att användas i denna undersökning är en kvalitativ idé och ideologianalys. Denna metod kommer här presenteras och argumenteras vara passande för att tjäna denna studies syfte.

I Bergström och Boréus *Textens mening och makt* (2005) diskuteras denna metod som kortfattat beskrivet analyserar förekomsten av idéer eller ideologier i texter. Metoden kan användas som redskap när svar söks på frågor som vilken eller vilka idéer, mer eller mindre uttalade, är det som presenteras i det textmaterial som analyseras? Vidare diskuteras begreppen ide och ideologi vilka är tätt sammankopplade och kan vara svåra att skilja åt. Idéer kan beskrivas som tankekonstruktioner som till skillnad från intryck kännetecknas av en kontinuitet. Idéer ger en värderande föreställning om verkligheten, ofta om samhället och politiken (Bergström & Boréus sid 148). En ideologi kan förstås som en samling av idéer. Själva ordet betyder "läran om idéer" och förklaras som uppbyggda av idéer som ges ett större sammanhang inom begreppet ideologi. (Bergström & Boréus sid 149f). Begreppet har givits ett dussintals definitioner (Eagleton sid 1f) men delas oftast upp i två huvudsakliga inriktningar. Neutrala definitioner där ideologibegreppet får betydelsen av ett idésystem i allmänhet. I andra definitioner får ideologi en innebörd av en förvrängning av verkligheten. Liedman (1997) har definierat ideologi som ett system av ofta uttalade och kanske omedvetna föreställningar, värderingar och normer. "En definition som är neutral och utgår från att en ideologi inte behöver vara uttalad" (Liedman 1997 sid 587). En sådan definition kan vara lämplig att utgå ifrån.

Valet av en kvalitativ analys beror på att denna uppsats syftar till att kartlägga idéer, åsikter och tankar vilket är enklare med denna metod jämfört med att använda en kvantitativ metod (Esaiasson kap 11-12). Det är alltså inte svar på frågor som exempelvis hur frekvent ett visst begrepp förekommer vilket hade varit mer lämpligt i en kvantitativ studie. Här är det snarare vad dessa begrepp och formuleringar representerar för åsikter och vilket eller vilka synsätt eller konceptioner dessa kan härledas till som är det relevanta i texterna.

Därför är en kvalitativ metod lämplig att använda för denna uppsats då syftet just är att finna bakomliggande idéer till införandet av en mer entreprenöriell skola. Idéanalysen är användbar i denna analys, eftersom syftet är att kategorisera idéer bakom detta införande.

När en idé- och ideologianalys genomförs kan olika slags analysverktyg användas. Framförallt två typer av analysverktyg brukar användas inom idé och ideologianalysen (Bergström & Boréus sid 159-166). Verktygen är idealtyper och dimensioner. Användandet av idealtyper går ut på att idéer och ideologier som kan spåras i de analyserade texterna placeras in i olika kategorier som kallas för idealtyper. En idealtyp läggs som ett raster över texter för att klargöra tankestrukturer och idésystem och på så sätt öka förståelsen av texterna (Bergström & Boréus sid 159ff). Idealtyperna representerar en slags konstruerad bild av verkligheten vars särdrag har förenklat och förtydligats och kan beskrivas som "en renodling av vissa bestämda element av verkligheten" (Esaiasson sid 158).

Jag har valt att använda mig av idealtyper som analysverktyg eftersom idealtyperna är behjälpliga när det gäller att klargöra och kategorisera idéer och åsikter i textmaterialet. Ett annat analysverktyg brukar kallas för parametrar eller dimensioner. De är lika snäva och

precisa i sin struktur och brukar används mer som riktlinjer och skiljer i mer generella ordalag på texternas idéer. Det kan till exempel handla om att skilja idéer och ideologier åt genom att använda, för att ta ett exempel, individualism respektive kollektivism som dimensioner och sedan placera in textmaterialet någonstans på denna övergripande, allmänt hållna skala (Bergström & Boréus sid 164ff).

Idealtyper är ett lämpligare analysverktyg än dimensioner om man vill vara mer specifik i sin sortering av idéer i form av kunskapsyn och fostringssyn. Därför kommer idealtyper vara det analysverktyg som används i denna kvalitativa idé och ideologianalys.

Med hjälp utav Gutmanns och Carr och Hartnetts demokratikonceptioner tillsammans med Englunds, Wahlströms samt Carr och Hartnetts definitioner av olika kunskapskonceptioner kan vi skapa oss en tydlig bild av de olika synsättens historik, utformning och innebörd vilket hjälper oss att skapa analysverktyg för att genomföra idé/ideologianalysen och kategorisera vilken kunskap och fostringssyn som ligger bakom införandet av entreprenöriellt lärande i skolan.

3. 1 Metodproblem

Vilka texter som väljs ut till undersökningen är naturligtvis viktigt för validiteten. Går det att analysera det som ska analyseras med hjälp utav utvalda texter? Skulle andra texter kunna väljas ut och ett annat resultat framkomma? Liknande frågor är viktiga att ställa i detta skede. Men då införandet av entreprenörskap i skolan uttryckligen beskrivs härstamma från utvalda texter väntas validiteten i undersökningen bli hög. Med begreppet reliabilitet menas tillförlitlighet. Hur tillförlitliga mätinstrumenten är, i detta fall idealtyperna, är av stor vikt för hur tillförlitlig undersökningen blir (Stukát sid 133). Vid genomförandet av idealtypsanalyser brukar det rekommenderas att bygga sina idealtyper på tidigare forskningsansatser (Esaiasson sid 160). Detta för att minska risken för att den stipulativa⁵ gränssättningen för de olika idealtyperna blir för subjektiv. Att forskaren sätter sina egna gränser för vad som är relevant, av mindre betydelse eller rent av ovidkommande i sin textanalys samt när denna utformar sina idealtyper är naturligtvis problematiskt. I denna kvalitativa analys fyller därför tidigare forskning en stor funktion och ligger till grund för idealtypernas utformning vilket gör att jag anser att idealtyperna är tillräckligt tillförlitliga och hjälper till att mäta det som ska mätas i undersökningen (Esaiasson sid 163ff) och problemen med gränssättningar åtgärdas därmed i största möjliga mån.

En annan kritik som vid det här laget kan framföras är vad tidigare redogjorda konceptioner har för relevans för undersökningen. Vad fyller de för funktion för att undersöka på vilka grunder entreprenöriella lärandet har införts? Många av dessa konceptioner, exempelvis Gutmann (1987), är inte ens kopplade till en svensk kontext, eller i direkt anknytning till skolan utan behandlar vad en stat bör eller inte bör göra. Detta är en anledning till att konceptionerna inte används rakt av, de har istället fått ligga till grund för idealtypskonstruerandet där relevanta delar har knutits an till och sådant som inte rör en skolkontext har bortsetts ifrån. Esaiasson (2007) diskuterar i anslutning till detta problem idealtypsanalysen som metod och påvisar utöver det tidigare nämnda problemen även fördelar med detta förfaringssätt. Att kategoriseringen av textinnehåll skapar en strukturerad,

⁵ Stipulativ ges betydelsen självbestämd (Esaiasson sid 164)

överskådlig och ordnad bild av verkligheten läggs fram som en fördel med denna metod. De fungerar som ett slags förtydligande av fenomen vilka lättare kan åskådliggöras med hjälp av en kategorisering enligt principerna för den angivna metoden.

3.2 Idealtyper

Utifrån den sammanfattande diskussionen om konceptioner (se kap 3.) ges möjligheter att utforma idealtyper som ska fungera som analysverktyg i den stundande analysen. Två idealtyper kommer här att presenteras konstruerade på tidigare teori.

Utifrån konceptionerna *classical democracy* och *the family state* sammanfattas staten och i förlängningen skolan som en avgörande och ansvarig instans för uppfostrandet av demokratiskt ansvarstagande och medvetna individer.

Den kunskapssyn som kan anknytas till dessa fostringskonceptioner beskrivs bl.a. av Englund i sin *demokratiska* konception samt Carr och Hartnetts *allmänutbildande* konception. Här definieras relevant kunskap som någonting oberoende av yttre påverkan såsom näringslivets påtryckningar. Kunskap som syftar till att vara allmänbildande och inte specifikt anknuten till kompetenser för ett yrke eller ämne är av vikt för elevers bildning.

Gutmans (1987) *state of individuals* är den konception som ligger närmast till hands för att beskriva synen på skolans roll som förmedlare av värden. Här är det inte skolans uppgift att bestämma vad individer ska uppfatta som rätt och fel värden.

I den *vetenskapligt rationella* konceptionen är kunskapssynen inriktad på att skapa arbetskraft som passar den rådande situationen på marknaden. Specifika kompetenser efterfrågas inom näringslivet och därför bör specifika kompetenser just förvärvas inom skolutbildningen. Denna konception fungerar som grund för kunskapssynen i denna idealtyp. Samma resonemang för Wahlströms (2008) i sin *resultatorienterade* konception.

Idealtyperna som kommer att fungera som analysverktyg blir således en *arbetsorienterad* idealtyp samt en *bildningsorienterad* idealtyp. Beskrivningen av de båda kan ta denna schematiska form.

Tabell 1.

Idealtyp 1: Arbetsorienterad. Resultatinriktad. Efterfrågestyrd. Specialisering. Inget övergripande fostringsansvar
Idealtyp 2: Bildningsorienterad. Samhällsengagemang, Social medvetenhet. Bred utbildning. Ansvar för demokratisk fostran.

Idealtyp 1 benämns den **arbetsorienterade** idealtypens vars kunskapssyn är hämtad ur den vetenskapligt rationella samt den resultatorienterade konceptionen. Skolans främsta uppgift är att producera arbetskraft. Genom ett nära samarbete med näringsliv säkras att det är efterfrågan som styr vad för kunskap som den utbildade arbetskraften bör besitta och att kompetenser som utvecklas är anpassade efter den rådande arbetsmarknadssituationen. Utan Fostringssynen härleds ifrån Gutmanns (1987) *state of individuals* där instanser, som exempelvis en statlig eller en kommunal verksamhet som skola, inte har ett övergripande ansvar för förmedling av demokratiska värden.

Idealtyp 2, den **bildningsorienterade** idealtypen, utgår från de *demokratiska* (Englund 1993) och *allmänutbildande* (Carr & Hartnett 1996) konceptionerna gällande kunskapssyn och Gutmanns (1987) *classical democracy* och *the family state* när det kommer till vilket fostringsansvar skolan ska ha.

Här är kunskapen som ska förmedlas av en mer allmän karaktär som syftar till att förbereda elever inte bara för ett framtida arbetsliv utan också till medvetna samhällsmedborgare i demokratisk anda. Det som ses som värdefull kunskap är något som inte behöver knytas till aktuella situationer på arbetsmarknaden utan något som beslutas oberoende av näringsliv och dylikt.

4. Textmaterial

De texter som kommer att vara föremål för analys är betänkandet⁶ *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27) samt betänkandet som fungerar som underlag för den nya läroplanen för grundskolan, lgr 11, *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan* (SOU 2007:28). Tillsammans med dessa betänkanden kommer en skrift från Europeiska unionen, närmre bestämt från den Europeiska Kommissionen⁷, vilken heter *Education for entrepreneurship* (2004) att ingå i textanalysen. Här presenteras de förändringar som från överstatligt håll rekommenderas för medlemsstaternas skolssystem. Denna skrift har alltså i viss utsträckning legat till grund för delar av de förändringar som de nya läroplanerna medför.

4.1 Motivering av textmaterial

Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola (SOU 2008:27) är ett viktigt dokument som på många sätt ligger till grund för den nya gymnasieskolans utformning. Det är ett betänkande som är underlag för den nya gymnasiereformen.

Betänkandet *Framtidsvägen* bygger det mesta av sin argumentation på att hänvisa till olika studier och undersökningar. Bl.a. från olika EU-länders sätt att bedriva gymnasieverksamhet. I betänkandet framgår att en gemensam europeisk referensram är av vikt för att skapa ett fungerande verktyg för att uppnå jämförbarhet mellan den europeiska unionens utbildnings och kvalifikationssystem. (Framtidsvägen sid 387). Denna referensram tillsammans med EU:s nyckelkompetenser visar hur utbildningssystemen inom unionen närmar sig varandra. En sådan text som ligger till grund för denna samstämmighet i fråga om entreprenörskap är *Education for Entrepreneurship* (2004). Därför kommer även denna text att ingå i analysen. Det är en rapport som till skillnad från *Framtidsvägen* riktar sig till alla nivåer av utbildningssystemet.

På samma sätt som *Framtidsvägen* är ett viktigt dokument för gymnasiereformen är *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan* (SOU 2007:28) en viktig skrift för utformandet av den nya grundskolan och den läroplansreform som fastslogs hösten 2010 och togs i bruk ett år senare, hösten 2011.

Underlaget för lgr 11 skiljer sig från *Framtidsvägens* utformning. Denna text är annorlunda utformad, kortare, och mer konkret gällande åtgärder och förändringar. Den är inte resonerande på samma sätt som ovanstående texter. Detta har sin grund i att utredarna för de båda utredningarna har haft i viss utsträckning skilda direktiv i sitt arbete. Men betänkandet väljs ändå att ingå i texturvalet då de behandlar grundskolan specifikt och är därmed relevant för undersökningen.

⁶ Ett betänkande brukar antingen ett utskottsbetänkande eller utredningsbetänkande kallas. Här fungerar begreppet som ett annat ord för ett utredningsbetänkande med vilket menas ett förslag eller en rapport från en utredning eller kommitté tillsatt av regeringen att komma med motiverade förslag till ändring i en särskild fråga. I detta fall angående skolreformer.

⁷ Den europeiska kommissionen är den verkställande makten inom EU. Kommissionen består av en ledamot per medlemsland och skall tillvarata medlemslänternas gemensamma intressen, exempelvis gällande utbildningsfrågor.

Även om de betänkanden som ska ingå i denna undersökning endast är förslag till beslut, det finns med andra ord inga fullständiga garantier för att de lanserade reformerna kommer att genomföras och utföras till punkt och pricka såsom de formuleras i respektive betänkande, är dessa dokument de främsta underlagen för de nya skolreformerna och är därför relevanta att ha som underlag för denna analys.

5. Resultat

I följande två kapitel kommer de granskade texternas för undersökningen väsentliga innehåll att presenteras. Det vill säga idé och ideologianalysens resultat. Inledningsvis presenteras innehållet i de analyserade texterna var för sig innan de idéer som återfinns i kapitel 6 kategoriseras enligt idealtypsmodellernas struktur (se kapitel 3.2).

Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola (SOU 2008:27)

Utgångspunkten för betänkandet tas i gymnasieskolans historiska utveckling. Utvecklingen delas in i kronologiska perioder som utförligt beskrivs och delvis fungerar som ett slags berättigande för uppdraget, dvs. utformandet av en ny gymnasieskola. Efter detta avsnitt följer ett omfattande kapitel om gymnasieskolan av idag, fram till 2008, vars utformning och brister beskrivs utförligt. Efter redogörelsen av gymnasieskolan och påvisande av dess problem följer ett avsnitt om förslag till förändringar till vad som ska bli en ny gymnasieskola i och med läroplanen gy11.

I detta avsnitt och som en röd tråd genom hela betänkandet ligger fokus på samhällsnyttan. Kompetensförsörjning och anställningsbarhet är två begrepp som återkommer i texten vilka ger huvudbudskapet i texten en stark koppling till arbetslivet. Det centrala målet med skolgången kan sammanfattas att vara utbilda elever till arbete som visas i nedanstående citat.

”Mot bakgrund av nuvarande brist på yrkesutbildad arbetskraft och stora pensionsavgångar kombinerat med minskade ungdomskullar de närmsta åren anser jag att en särskild rekrytering till och en bättre genomströmning från yrkesutbildningen inom gymnasieskolan har en avgörande betydelse för landets kompetensförsörjning.”(Framtidsvägen sid 378f)

”Tanken bakom detta är att en yrkesutbildning ska leda längre än i dagens gymnasieskola och leda fram till en yrkesexamen som ger en erkänd kompetens och anställningsbarhet” (Framtidsvägen sid 24)

Det är också här som entreprenörskap explicit tas in i diskussionen. Entreprenörskapet beskrivs att vara ett generellt förhållningssätt. Men när begreppet diskuteras vidare är det i relation till företagande och arbetsmarknadens villkor. Att för få är benägna att starta egna företag uttrycks vara en stor anledning till att entreprenörskap lanseras som begrepp (Framtidsvägen sid 675). Trots att det generella förhållningssättet som syftar till att inkludera både kunskap om företagande såväl som att utveckla en allmän företagsamhet och kreativitet hos eleverna (diskuteras i kapitel 2), lyfts det fram att det är företagande och arbetsmarknaden som står i fokus för införandet av entreprenörskap (Framtidsvägen sid 675ff).

Som ett exempel på detta uttrycks i detta betänkande, såsom av många andra positiva till detta begrepp (se kapitel 2 återigen) att ”Kompetenser som att se möjligheter, att ta initiativ och att omsätta idéer till handling är även värdefulla för individen och samhället i vidare bemärkelse.” (Framtidsvägen sid 35). Ett återkommande ställningstagande som inte preciseras i någon särskild utsträckning, inte mer än att de är nyttiga i ”vidare bemärkelse” vilket skulle kunna tolkas att de är nyttiga även för framtida studier eller livet i stort. Istället återkommer

till anställningsbarhet som motiv för införandet av entreprenörskap. ”Dessa kompetenser efterfrågas dessutom av arbetsgivare. Utbildning i entreprenörskap kan därför bidra till att unga lättare etablerar sig på arbetsmarknaden.” (Framtidsvägen sid 35). Dessa citat exemplifierar att det främst är i relation till arbetsmarknaden som entreprenörskap lyfts fram.

Andra utbildningar och ämnen som inte har samma direkta anknytning till arbetslivet får enligt betänkandet mindre utrymme.

Angående gymnasieskolans individuella val framkommer att ”Individuellt val blir möjligt också i fortsättningen men med en lägre omfattning” (Framtidsvägen sid 26). Senare i betänkandet fastställs att ”Dagens kärnämneskurs Estetisk verksamhet finns i mina förslag inte med som ett gymnasiegemensamt ämne.” (Framtidsvägen sid 360). Åtgärderna som ryms inom dessa citat ligger helt i linje med den riktning som ledorden anställningsbarhet och kompetensförsörjning förkunnar.

Sammanfattningsvis kan om *Framtidsvägen* (2010) sägas att tonvikten ligger på utbildningens ekonomiska funktioner och på åtgärder som rör arbetsmarknadsanpassning. Målet är att skapa utifrån arbetsmarknadens definition kompetent, anställningsbar arbetskraft. De kunskaper som värderas högst är kunskaper som går att omsätta i färdigheter vilka eftertraktas av arbetsgivare. Medborgerliga eller demokratiska funktioner står inte alls i centrum utan saknas mer eller mindre i betänkandet.

Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan (SOU 2007:28)

Betänkandet *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan* skiljer sig från *Framtidsvägen* på många sätt (se kapitel 4.1) och är alltså en rapport som behandlar förändringar i grundskolan och ligger till grund för den nya läroplanen lgr 11 hösten 2011. Bland annat är den mindre resonerande och än mer fokuserad på specifika förändringar. Här nämns entreprenörskap vara en av de nyckelkompetenser, som nämndes i inledningskapitlet, vilka fastslogs av Europarådet i och med Lissabonöverenskommelsen. Entreprenörskap anses, precis som att lära sig ett språk eller matematiska begrepp, vara en förmåga eller kompetens i sig och bör enligt betänkandet ingå i de nya läroplanen som ett kompetensmål (SOU 2007:28 sid 136f).

Om skolans samarbete med näringsliv anges att ”Utvecklingen av samverkan med skolor och arbetslivet utanför skolan... kräver att den studie- och yrkesorienterande verksamheten organiseras ändamålsenligt” (*Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan* sid 74).

Ett uttalande som i de övriga analyserade texterna beskrivs vara ett av arbetssätten i entreprenöriella lärandeprocesser men som här inte nämns i anslutning till just entreprenörskap i skolan. Det får ändå tolkas som om samarbete med näringslivet skall knytas till skolan redan i tidiga åldrar.

Sammanfattningsvis, betänkandet *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan* tar inte i samma utsträckning upp entreprenörskap i skolan som *Framtidsvägen*. Detta kan tolkas som om entreprenöriellt lärande ges en mer betydande position under senare skolor. Vilken syn på kunskap och på skolan som förmedlare av värderingar som skolan bör ha tas inte upp i samband med det entreprenöriella lärandets införande. Det tas inte upp överhuvudtaget. Detta

har sin grund i att begrepp som kunskapssyn och värdegrund inte behandlas i detta enligt de direktiv som givits. Skolans uppdrag rörande dessa frågor är oförändrat (Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan sid 374) från underlaget till den förra läroplanen för grundskolan lpo 94, *Skola för bildning* (SOU 1992:94). I denna talas det av förklarliga skäl inte om entreprenöriellt lärande. Begreppet var inte aktuellt då och har bara de senaste åren varit aktuella i en svensk skolkontext. I detta betänkande skrivet något år före införandet av lpo94 kan skillnader från *Framtidsvägen* (2010) urskiljas i fråga om skolans roll som kunskaps och värderingsförmedlare.

En sådan skillnad är att i *Skola för bildning* talas mer om ett stort utrymme till utbildningsvägar och alternativ inom utbildningssystemet (*Skola för bildning* sid 54). Som vi tidigare har märkt är *Framtidsvägen* och dess motiv till entreprenöriellt lärande grundade i ett system där skolan främst syftar till att snabbt få in elever på den bana som leder fram till kompetens inom ett yrke.

”Strävan att bygga ett utbildningssystem utan återvändsgränder kan sägas sammanfatta decenniernas reformarbete i Sverige” (*Skola för bildning* sid 54).

Utbildning och lärande har i *Skola för bildning* och således i det följande betänkandet med samma uppdrag i dessa frågor, *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan*, ett värde i sig och är inte i samma utsträckning en arbetskraftsproducerande skola som *Framtidsvägen* (2010) skildrar. Citatet ovan är ett exempel på hur denna text fokuserar på att ge möjligheter till bildning snarare än yrkeskompetens och skiljer sig därmed från betänkandet *Framtidsvägen* (2010).

Education for Entrepreneurship (2004)

Denna text eller rapport är en rekommendation till EU:s medlemsländer angående entreprenörskap i utbildningssystemen. Syftet med denna är utöver att definiera entreprenörskap och vikten av att implementera detta begrepp i skolan att få till stånd en slags gemensam policy för frågor gällande entreprenöriellt lärande. På både nationell och internationell nivå ska detta ske. Gemensamma system för utvärdering samt utbildning av lärare i entreprenörskap ingår också i målsättningarna. Ett tecken på att dessa rekommendationer tagits i beaktande är att man i *Framtidsvägen* (2010) gällande entreprenörskap refererar indirekt till rapporten vilket gör att texten blir aktuell i en svensk kontext.

Det främsta motivet till varför entreprenörskap ska vara en del av skolverksamheten är kort och gott arbetsmarknadens behov. Vare sig det gäller utbildningens högre eller lägre åldrar är arbetsmarknaden i fokus och är den instans som utformar mål och medel för utbildning till entreprenörstänkande elever. Tidigt ska eleverna få kunskap om näringslivet. Kunskap om egenföretagande är också något som ska förmedlas.

“Encouraging the enterprise spirit in young people is a pre-condition to achieving progress – at least in the longer term – in employment, growth, competitiveness and innovation. Education can contribute to creating a more entrepreneurial culture.” (*Education for Entrepreneurship* sid 10)

Men även om arbetsmarknaden är utgångspunkten anses entreprenörskapet även ha andra motiv. Det konstateras att elever tjänar på det entreprenöriella förhållningssättet oavsett vilken framtid de går till mötes. En generell attityd diskuteras vilken ska eftersträvas att lära ut till eleverna vilket citatet nedan visar.

“In a broad sense, entrepreneurship should be considered as a general attitude that can be usefully applied in all working activities and in everyday life. Everyone may at some stage need to become an entrepreneur, or to display entrepreneurial behaviour.” (Education for Entrepreneurship sid 10)

En entreprenöriell attityd eller beteende beskrivs med detta som gynnsamt för alla elever. Beteendet kan beskrivas med frekvent återkommande ord som innovationsrikedom och ansvarstagande. Även om citat som dessa går att hitta är det hela tiden ur en slags arbetsmarknadsutgångspunkt detta diskuteras.

Education for Entrepreneurship riktar sig till alla nivåer av utbildningssystemet och det är oavsett vilken nivå som diskuteras påtagligt att det är marknaden som ställer krav på utbildningen samt med arbetslivet som målet för det entreprenöriella lärandet. Länderna inom unionen och deras utbildningssystem beskrivs behöva betona vikten av ”a first contact with the world of business starting from an early age” (Education for Entrepreneurship sid 21).

Vidare påvisas hur kopplingen mellan näringsliv och skola är väsentlig för det entreprenöriella lärandet och olika exempel ges på företag runt om i Europa som kommit in och varit en del av skolverksamheten i form av olika projekt och liknande.

Angående detta fastställs i rapporten att “Building successful private-public partnerships is a crucial aspect of promoting entrepreneurship education. These programmes, which draw support from the business world in various forms, from funding to active participation of business people in the teaching, provide some possible models of cooperation.” (Education for Entrepreneurship sid 25).

Med hjälp av bl.a. ”business people”, affärsmän, ska processen kring entreprenöriellt lärande förbättras och samarbete mellan näringsliv och skolverksamheten fördjupas med hjälp av diverse arbeten i projektform.

I Education for Entrepreneurship framgår att det behövs utbildas entreprenörer i Europa. Det entreprenöriella lärandets funktion är att skapa kreativa entreprenörer och kompetent arbetskraft. Av tidigare presenterade citat att döma konstateras att dock att entreprenöriella färdigheter är nyttiga för alla. Men det presenteras inga exempel på detta utan när det kommer till att argumentera för varför entreprenöriellt lärande är viktigt fokuserar texten på just vikten av att kunna möta näringslivets behov samt att entreprenörer behövs på den europeiska arbetsmarknaden.

6. Analys

Med hjälp av idealtyperna presenterade i metodavsnittet (kap 3.2) blir i följande avsnitt textunderlaget analyserat och sedan kategoriserade under aktuell idealtyp. Analysen fungerar som underlag för besvarandet av undersökningens frågeställningar.

Tabell 2

<p>Idealtyp 1: Arbetsorienterad. Resultatinriktad. Efterfrågestyrd. Specialisering. Inget övergripande fostringsansvar</p> <p>Under idealtyp 1 kategoriseras texterna: <i>Framtidsvägen</i> (2010), <i>Education for Entrepreneurship</i> (2004).</p>
<p>Idealtyp 2: Bildningsorienterad. Samhällsengagemang, Social medvetenhet. Bred utbildning. Ansvar för demokratisk fostran.</p> <p>Under idealtyp 2 kategoriseras texterna: <i>Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan</i> (2007)</p>

En tydlig tendens i *Framtidsvägen* (2010) och *Education for entrepreneurship* (2004) är den marknadsanpassade inställningen till skolans uppdrag och funktion. Återkommande i dessa dokument är att utbildningen måste överensstämma med den rådande arbetsmarknadssituationen. Detta uttrycks i *Framtidsvägen* (2010) explicit och ses som överordnat andra utbildningsmotiv för införandet av entreprenörskap i skolan. En vilja att specialisera och styra utbildningen mot vad som efterfrågas utanför skolan är motiv till införandet. Skolans medborgerliga eller demokratiska uppdrag är inget som fokuseras vilket tolkas inte vara av någon särskild vikt. Dessa funktioner underordnas helt andra syften.

I *Education for Entrepreneurship* (2004) är uttrycket för den marknadsanpassade inställningen kanske inte lika påtagligt som i *Framtidsvägen* (2010). Det entreprenöriella lärandet nämns kunna vara till nytta även dem som inte tänkt sig att starta företag eller vars syfte med utbildningen inte främst är att anpassa sig efter vad som efterfrågas på arbetsmarknaden. "Everyone may at some stage need to become an entrepreneur, or to display entrepreneurial behaviour." (Education for Entrepreneurship sid 10). Detta till trots så är det en efterfrågestyrd, arbetslivsorienterad utgångspunkt som tas även i denna text. När det preciseras varför entreprenörskap ska in i de europeiska utbildningssystemen är det utifrån arbetsmarknaden och dess behov som diskussionen förs. Därför kategoriseras dessa två texter in under idealtyp 1, den arbetsorienterade idealtypen.

Den tredje texten, *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan* (2007) som alltså är betänkandet för den nya läroplansreformen på grundskolan var mer svårkategoriserad än de två tidigare. Detta i och med att entreprenörskap i betydligt mindre utsträckning finns med som begrepp i detta betänkande. Att betänkandet innehåller så pass lite om entreprenöriellt lärande är också ett av argumenten bakom ställningstagandet att entreprenörskap i skolan har

främst arbetsmarknadsmässiga orsaker. Då man i grundskolan är längre ifrån en arbetsmarknad är det inte lika väsentligt att använda sig av entreprenöriellt lärande där som på gymnasienivå. Denna text kategoriseras in under idealtyp 2, den bildningsorienterade idealtypen, främst på grund av kopplingen till det tidigare betänkandet Skola för bildning, som skulle kategoriseras under denna idealtyp, men är underordnad de andra texternas betydelse för att besvara undersökningens frågeställningar.

6.1 Sammanfattande resultatanalys

Utifrån denna kategorisering kan slutsatser dras angående motiven bakom ett införande av entreprenöriellt lärande i skolan. Dessa slutsatser pekar på motiv som bottnar i en kunskapssyn och fostringsyn som bottnar i den arbetsorienterade idealtypen. Arbetsmarknadens efterfrågan är överordnad allmänbildning och förmedling av demokratiska värden som motiv. För att knyta an till diskussionen i kapitel två och de teoretiska utgångspunkter angående entreprenöriellt lärande som framförs där kan sägas att det i det analyserade texterna är mer betoning på företagande än företagsamhet. Dessutom ges betydelsen av företagsamhet en annan betydelse vilken framförallt verkar innefatta kompetenser som är nyttiga i arbetslivet och inte i de generella termer som viss tidigare forskning⁸ argumenterat för.

Att dels förmedla kunskap och dels att förmedla demokratiska värden, ett fostringsuppdrag hör till skolans uppgifter. Men med tanke på att fostran inte tas upp i analyserade texter kan slutsatsen dras att det inte verkar vara lika angeläget att tala om metoder för att stärka detta uppdrag. Med detta inte sagt att uppdraget nödvändigtvis är på väg bort från utbildningsinnehållet. Det står tydligt i Skolverkets läroplaner om de demokratiska värderingar som skolan ska förmedla i exempelvis värdegrunden i läroplan Gy11. Men i och med att det inte tas upp i texterna dras slutsatsen att det inte är av dessa anledningar som entreprenörskapet har tagits in som ett centralt begrepp i skolverksamheten. Konceptionerna som ligger till grund för införandet är inte dem som poängterar skolans fostrande roll.

⁸ Exempelvis Johannisson (2009) samt Karlsson (2009).

7. Diskussion

I analysen av undersökningen har det framgått att marknadsanpassning och effektivisering av utbildningssystemet har varit starka ledord för införandet av entreprenöriellt lärande i skolan. Sprungen ur bl.a. Carr och Hartnetts (1996) vetenskapligt rationella och samtida demokratiska konceptioner har den s.k. arbetsorienterade idealtypen hjälpt oss att kategorisera motiven och vilken kunskap respektive fostringssyn som ligger bakom lanseringen av den entreprenöriella ledstjärnan på skolhimlen.

Vad får då detta för konsekvenser? Spelar det någon roll? Om utredningar har kommit fram till att det saknats en koppling mellan skolan och arbetslivet, att elever inte är förberedda för den verklighet som väntar dem och med en stor andel elever som inte fullföljer sina studier är det väl på sin plats med en förändring?

Och är det egentligen värt att problematisera att arbetsmarknaden har varit utgångspunkten i texterna? Är det inte en styrka snarare än ett problem? När svar söks på liknande frågor är risker som presenterats av bl.a. Liedman (2011) värda att ta i beaktande. Det är inte helt oproblematiskt att lämna över makten över kunskapsvärderandet till näringslivet enligt min mening. Arbetsgivare och näringsliv behöver nödvändigtvis inte ha samma agenda som skolan och dess elever. Historiskt har skilda intressen mellan arbetsgivare och löntagare, en framtid som flertalet av skolans elever går till mötes, varit frekvent återkommande.

Vad detta införande kan få för konsekvenser för skolans dubbla uppdrag återstår att se. I skolans läroplaner fastslås detta uppdrag. Men då det i dokumenten som rör entreprenöriellt lärande i oerhördt mycket mindre utsträckning än tidigare⁹ talas om vikten av skolans uppdrag som förmedlare av demokratiska värden och om socialt utjämnande funktioner skolan bör ha, kan antas att en förskjutning är på gång att ske. Att ta fram kompetent arbetskraft som svarar näringslivets behov är utifrån denna analys motiv till entreprenöriella lärandets införande. Motiv som har att göra med det entreprenöriella lärandets utvecklande av generella och allmänbildande kompetenser, nyttiga för alla elever oavsett sammanhang, får stå tillbaka för motiv relaterade till arbetsmarknaden.

Vilka konsekvenser kan tänkas komma av slutsatsen att införandet av entreprenörskap i skolan främst vilar på ekonomiskt nytta och anledningar kopplade till arbetsmarknadsefterfrågan och en instrumentell kunskapssyn med producering av arbetskraft och entreprenörer som mål överordnade demokratisk fostran och bildning? Detta är en komplicerad fråga då implementeringen av begreppet inte nödvändigtvis förutsätter ett förhållningssätt utifrån den s.k. arbetsorienterade idealtypen. Som ett tidigare citat i det inledande kapitlet beskrev erbjuder otydlighet kring begreppet ”möjlighet att inkludera närmast allt eller intet” (Skolverket 2010 sid 37). Det behöver med andra ord inte råda överensstämmelse mellan beslut och implementering. Dock så får resultatet ses som en fingervisning om den framtida skolans riktning som alltså verkar ha ett överordnat mål att utbilda elever till specifika yrken efterfrågad på den aktuella arbetsmarknaden. En fingervisning som kan vara av vikt för lärare och skolledning att ta till sig och som i viss utsträckning strider mot de teorier som anknutits till i kapitlet om de teoretiska

⁹ Jämför exempelvis med Skola för bildning (SOU 1992:94)

utgångspunkterna. Kopplingen till näringsliv och arbetsmarknad som av viss forskning om inte förkastats så åtminstone bortsetts från har i denna undersökning kunnat påvisas.

Undersökningen har syftat till att söka svar på frågor rörande kunskaps och fostringsyn och motiv i beslutsunderlagen bakom införandet av entreprenöriellt lärande i skolan. Dock finns det fortfarande många aspekter av införandet kvar att undersöka. För att försöka analysera hur implementeringen av dessa beslut ser ut är andra undersökningar och undersökningsmetoder möjliga. Intervjustudier angående lärare och rektorers användning av och uppfattning om begreppet har gjorts men kan göras i större utsträckning när begreppet hunnit sätta sig ordentligt. Det är ännu långt ifrån alla skolor som har infört detta begrepp i sin verksamhet. Andra förslag till fortsatt forskning kan vara text och innehållsanalyser vilka kan genomföras på innehåll i handböcker och utbildningspaket i entreprenöriellt lärande. Detta är något som många utbildningsföretag tar fram idag och säljer till skolor som färdiga paketlösningar på hur en entreprenöriell undervisning bedrivs. Denna undersökning har syftat till att undersöka beslutsunderlagen, men med undersökningar av implementeringen skulle man förmodligen komma närmre ett svar på hur undervisning utifrån ett entreprenöriellt förhållningssätt ser ut i praktiken.

Slutord

När förändringar i skolan införs, som exempelvis i och med införandet av nya läroplaner, är det relevant att se vad nya företeelser och begrepp egentligen innebär. För rektorer, lärare, lärarstudenter och elever är det intressant att engagera sig i vad entreprenöriellt lärande egentligen syftar till och jämföra vilka skillnader som finns med tidigare förhållningssätt. Undersökningen har lyft fram vilka grunder som beslutsunderlagen vilar på. Vad lärare och andra berörda gör med denna information i dessa nya läroplanstider är dock svårt att veta. Vill man ta del av den eller gör lärare och skolor egna tolkningar av vad begreppet innebär. Det senare har ofta varit fallet. Min uppfattning är dock att det är bra att veta vilken grund man står på innan man fortsätter att bygga.

Referenser

Bergström, G. & Boréus K. (2000). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur

Berglund, K. & Holmgren, C. (2007). *Entreprenörskap och skolan. Vad berättar lärare att de gör när de gör entreprenörskap i skolan?* Forum för småföretagsforskning

Carr, W. & Hartnett, A. (1996). *Education and the Struggle for Democracy. The politics of educational ideas*, Buckingham: Open University Press.

Eagleton, T. (1991). *Ideology: An Introduction* London & New York: Verso

Englund, T (1993). *Tre olika undervisningskonceptioner och förespråkande av undervisning som kommunikativ argumentation* Utbildning & Demokrati, 2(1), s 22–40.

Entreprenörskap i Skolan. Skolverket, (2010). Tillgänglig på
Tillgänglig på <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2456> (hämtad 2011-12-20).

Esaiasson P. (2007). *Metodpraktikan . Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3:e upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.

Europaparlamentet och Rådets rekommendation (2006). *Nyckelkompetenser för livslångt lärande. En europeisk referensram*. Tillgänglig på
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/ll-learning/keycomp_sv.pdf (hämtad 2011-12-09)

Final Report of the Expert Group "Education for Entrepreneurship". Making progress in promoting entrepreneurial attitudes and skills through Primary and Secondary education. (2004). Tillgänglig på
http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/doc/entrepreneurship_education_final_en.pdf (hämtad 2011-12-18)

För framtida företagsamhet – Ett nationellt handlingsprogram för ungt företagande, (2000), NUTEK.

Gutmann, A. (1987). *Democratic Education*, Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Johansson, A (2010). ”E-lärande” som pedagogiskt arbetssätt? En intervjustudie om lärares syn på arbetsformer för entreprenöriellt lärande. Linköpings universitet, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier.

Johannisson, B.(2009). *Den svenska skolans våndor inför entreprenörskapets utmaningar*. I Skogen, K.& Sjøvoll, J. (red) *Pedagogisk entreprenörskap: innovation og kreativitet i skoler i Norden*. (sid 91 – 105). Trondheim: Tapir akademisk forlag.

Karlsson, H. (2009). *Utbildning i, om och för entreprenörskap: Fallstudier i gymnasieskolan*. I Olofsson, Anders (Red), *Entreprenörskapsutbildning i skola och samhälle – Formering av en ny pedagogisk identitet?* (sid 82–108). Utbildningsvetenskapliga studier 2009:1. Härnösand: Mittuniversitetet.

Leffler, E. (2006). *Företagsamma elever. Diskurser kring entreprenörskap och företagsamhet i skolan*. Doktorsavhandlingar i pedagogiskt arbete, nr.8. Umeå universitet.

Liedman, S. (1997). *I skuggan av framtiden: Modernitetens idéhistoria* Stockholm: Albert Bonniers Förlag

Liedman, S. (2011). *Hets: en bok om skolan* Stockholm: Albert Bonniers Förlag

Peterson, Marielle. & Westlund, Christer. (2007). *Så tänds eldsjälar: en introduktion till Entreprenöriellt lärande*. Stockholm: Verket för näringslivsutveckling (NUTEK).

Regeringskansliet (2009). *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet*

Skolverket (2010). *Skapa och Våga- om entreprenörskap i skolan*

Stukát, S.(2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap* Lund: Studentlitteratur

SOU 2008:27. *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola*. Stockholm: Fritzes

SOU 2007:28. *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan* Stockholm: Fritzes

SOU 1992:94. *Skola för bildning* Stockholm: Fritzes

Svingby, G. (1987). *Sätt kunskapen i centrum!* Uddevalla: Allmänna Förlaget.

Wahlström, N. (2008). *Likvärdighet och kunskap*. I Tomas Englund & Ann Quennerstedt, red: *Vadå likvärdighet – studier i utbildningspolitisk språk användning*. s 120-146. Göteborg: Daidalos.